

Cech hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů Poběžovice

1787– 1860 (1861)

Inventář

EL NAD č.: 1310

AP č.: 429

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Přílohy	
Seznam použitých zkratk.....	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archiválií

Počátky cechovních sdružení úzce souvisejí se vznikem měst, kde se záhy začala vytvářet řemeslná bratrstva, v nichž se zpočátku řemeslníci spolčovali předně z náboženských důvodů. Brzy však začali hájit především své ekonomické zájmy a usilovali zejména o odbytový monopol na městských trzích. Kromě toho však uzavřené skupiny řemeslníků projevovaly solidaritu s nemocnými nebo zchudlými spolumistry a tovaryši, s vdovami a sirotky. Podoba cechů se po staletí neměnila a měla hierarchický charakter. V čele cechu stáli cechovní starší, kteří byli voleni na cechovních shromážděních, konaných zpravidla o suchých dnech. Volbu cechovních starších schvalovala městská rada, neboť cechy sice vystupovaly samosprávně, ale podléhaly rovněž městské správě, popř. správě panství. Cechovní starší cech řídili, svolávali cechovní schůze, kontrolovali prodej a kvalitu výrobků a dbali na dodržování zásad stanovených v cechovních statutech. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování jakosti výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Lze předpokládat, že všechna řemesla sdružená ve společném cechu, působila v Poběžovicích již dávno před založením tohoto cechu. Není známo, kdy společný cech, obecně nazývaný rajcech z německého Reihezeche či Reihzunft, v Poběžovicích vznikl. Pravděpodobně se však ostatní řemesla přidala k dříve již ustavenému cechu hrnčírů až po roce 1708. Z tohoto roku se totiž dochoval soupis řemesel, jejichž cechovní starší skládali slib před městskou správou.¹ Mezi nimi jsou uvedeni hrnčíři, nikoli však zedníci, tesaři či soustružníci. Pozdější přidružení zedníků a tesařů, popř. dalších řemeslníků k cechu by korespondovalo i se situací v Domažlicích, kde cech zedníků a tesařů vznikl rovněž až po polovině 18. století.² V úředních knihách cechu jsou doložena i další řemesla sdružená v tomto cechu, od roku 1795 cech přijímal mezi své členy i řešetáře (i. č. 1) a nápis na deskách cechovního protokolu z let 1843–1861 (i. č. 3) zahrnuje rovněž kameníky.

Statuta cechu nejsou známa, cech se však řídil generálními cechovními patenty vydanými Karlem VI. v roce 1731 a 1739, které měly zajistit kontrolu řemesel ze strany státu. Generálie sjednotily cechovní předpisy, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Mj. zřídily funkci cechovních inspektorů vybíraných z řad městské správy, kteří byli pověřeni dozorem nad cechy. Z titulu své funkce se účastnili cechovních shromáždění a kontrolovali zápisy ze schůzí cechu v knihách protokolů vedených cechovními písaři.

I řemesla sdružená v poběžovickém cechu hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů se dědila a předávala v rodinách, opakují se např. jména Held, Lipp, Weber, Schaderer a další. Příslušníci cechu pocházeli nejen z Poběžovic, ale rovněž z blízkých i vzdálenějších lokalit, jmenujme např. Kramolín, Vlkanov, Novosedelské Hutě, Valtířov, Medná, Šitboř, Stará Huť, Mnichov a další.

Svoji činnost cech ukončil ke konci dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem z 27. prosince 1859, č. 227/1859 říšského zákoníku, který vstoupil v platnost dne 1. května 1860. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění a také ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl.

Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130). Po roce 1885 byli řemeslníci původně sdružení v cechu hrnčírů, zedníků, soustružníků a

¹ Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně /dále jen SOkA Domažlice/, Archiv města Poběžovice /dále jen AM Poběžovice/, kniha různých zápisů, smluv a jednání před městskou radou, i. č. 24, K 8, fol. 56^r.

² Srov. KINKOROVÁ, Radka. *Cech zedníků a tesařů Domažlice [1780]–[1859] : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 386]. Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, 2012.

tesařů zařazení v poběžovickém živnostenském společenstvu II, které sdružovalo kromě nich ještě provazníky, klempíře, kamnáře, kominíky, kováře, zámečníky, malíře pokojů, hodináře a další.³

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O převzetí dokumentů nyní tvořících archivní fond Cech hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů Poběžovice do archivu se nedochoval žádný písemný záznam.

Lze předpokládat, že v době existence cechů se písemnosti nacházely, jak bývalo zvykem, společně s dalšími cechovními písemnostmi v cechovní truhle, svěřené cechovním starším. Po ukončení činnosti cechů přebírala veškerou agendu nově vzniklá živnostenská společenstva. V Poběžovicích se později ustavila dvě živnostenská společenstva sdružující vždy skupiny řemesel. Řemeslníci působící do roku 1860 v cechu hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů se ocitli ve společenstvu II, které kromě shora uvedených řemeslníků přijímalo i kováře, zámečníky, truhláře, koláře atd. Proto pak společenstvo opatrovalo starší dokumenty vícera cechů (viz III. Archivní charakteristika archivního fondu).

Vzhledem k množství dochovaných archiválií lze předpokládat ztráty dokumentů před předáním do archivu.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů Poběžovice obsahuje jen tři úřední knihy, písemnosti z činnosti cechu se dochovaly v pouhém torzu.

Původně (viz evidenční list z 2.11.1999) archivní fond obsahoval jednu úřední knihu z let 1787–1807 (i. č. 1). V roce 2012 se do tohoto archivního fondu přesunuly tři knihy z archivního fondu Společenstvo II stavebních řemeslníků, tesařů, zámečníků, klempírů, sklářů, malířů Poběžovice (EL NAD 1453), do něhož nepatřily již podle časového rozsahu (viz čj. SOAP/010-0717/2012 ze 14. 11. 2012). Během inventarizace archivního fondu však zpracovatelka na základě rozboru zjistila, že jedna z úředních knih pochází z činnosti jiného poběžovického, rovněž smíšeného cechu, a to cechu kovářů, zámečníků, kolářů, truhlářů a bednářů. Existence takového cechu se zároveň potvrdila díky zaznamenaným předpisům o slibu cechovních starších zvolených v roce 1708.⁴ Kniha zápisů ze schůzí cechu z let 1827–1850 byla proto přesunuta z archivního fondu Cech hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů Poběžovice do nově založeného archivního fondu Cech kovářů, zámečníků, kolářů, truhlářů a bednářů Poběžovice (EL NAD 1887) (viz čj. SOAP/010-0222/2014 ze dne 21. března 2014).

Všechny tři úřední knihy poběžovického cechu hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů jsou cechovními protokoly čili knihami se zápisy ze schůzí cechu. Ty se obecně vedly minimálně od roku 1739, kdy je v článku 54 zavedly generální cechovní artikule. Cechovní protokoly měly obsahovat vše, co se projednávalo a rozhodovalo na cechovních shromážděních, aby v případě nutnosti mohl být z cechovního protokolu pořízen opis pro příslušníka cechu nebo pro vrchnost. Jinak nebýval obsah cechovních protokolů neboli register pevně stanovený.

Nejmladší knihu se zápisy ze schůzí cechu (i. č. 3) tvoří rozešitý sešit, jednotlivé složky jsou od sebe oddělené, záznamy v nich nejdou chronologicky za sebou. Ač na přední straně desek písar uvedl, že kniha byla vedena od roku 1841, nejstarší krátký zápis na vnitřní straně desek pochází z roku 1843. Stav knihy nasvědčuje tomu, že některé složky se zápisy se ztratily. Jazykem archiválií je němčina. Knihy i. č. 1 a 2 mají potrhaný hřbet, kniha i. č. 3 je rozešitá.

³ BAUER, Franz – KIEFNER, Rudolf – ROTHMAIER, Josef. *Ronsperg : ein Buch der Erinnerung. Furth im Wald : Ortsrat der Stadt Ronsperg im „Heimatkreis Bischofteinitz e. V.“*, 1990, s. 118.

⁴ SOKA Domažlice, AM Poběžovice, kniha různých zápisů, smluv a jednání před městskou radou, i. č. 24, K 8, fol. 56^r.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie dochované z činnosti poběžovického cechu hrnčířů, zedníků, soustružníků a tesařů dokládají působení řemeslnické organizace od konce 18. do poloviny 19. století. Zachovaly se pouze cechovní protokoly, které zaznamenávají zápisy ze schůzí cechu. Na těch cech projednával všechny důležité události cechovního života: od přijímání nových učňů, tovaryšů a mistrů, přes vybírání poplatků, poskytování pomoci potřebným po seznamování členů s cechovními předpisy.

Přestože cechovní záležitosti tvořily i součást městské agendy, v případě Poběžovic se ve spoře dochovaném archivním fondu města nenacházejí. K hlubšímu poznání cechovní organizace bude nutné prostudovat i archiválie fondu Velkostatek Poběžovice (uloženého ve Státním oblastním archivu v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech hrnčířů, zedníků, soustružníků a tesařů Poběžovice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 11. června 2015

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, *Archiv města Poběžovice*, EL NAD 340, kniha různých zápisů, smluv a jednání před městskou radou, i. č. 24, K 8.

Literatura

BAUER, Franz – KIEFNER, Rudolf – ROTHMAIER, Josef. *Ronsperg : ein Buch der Erinnerung. Furth im Wald : Ortsrat der Stadt Ronsperg im „Heimatkreis Bischofteinitz e. V.“*, 1990.

HRDLIČKA, Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1909.

Seznam použitých zkratek

AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
NAD	Národní archivní dědictví
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Knihy

1	Kniha zápisů ze schůzí cechu
vedená od 2. května 1787 do 18. května 1807
(Protokoll über verschiedene bei der Reihezunft
der Töpfer, Zimmer, Maurerer Meistern etc
verhandelten Gegenständen)
<i>Německy, 24 x 39,5 cm, papírová vazba,
desky z lepenky</i>	1787–1807	ukn1
2	Kniha zápisů ze schůzí cechu
vedená od 18. května 1807 do 10. července 1826
(Protokoll über verschiedene bei der Reihezunft
der Töpfer, Zimmerleute, Maurermeistern etc.
verhandelten Gegenständen)
<i>Německy, 24 x 39,5 cm, papírová vazba,
desky z lepenky</i>	1807–1826	ukn2
3	Kniha zápisů ze schůzí cechu
(Zunfts-Protokoll der ehrsamten bürg. Reihezunft
der Töpfer, Drechsler, Maurer, Zimmerleute,
Haarsiebmacher und Steinmetzer. Anfangend
von dem Jahre 1841.)
<i>Německy, 22 x 34,5 cm, papírová vazba</i>	1843, 1850–1860 (1861)	ukn3

Název archivní pomůcky:	Cech hrnčírů, zedníků, soustružníků a tesařů Pobežovice
Značka archivního fondu:	Cech h. z. s. t. Pobežovice
Časové rozmezí:	1787– 1860 (1861)
Počet evidenčních jednotek:	3 (3 úředních knihy)
Počet inventárních jednotek:	3
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	11. 6. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 11. 6. 2015 čj. SOAP/010-0464/2015